

BRYOLOGIA

IRENA REJMENT-GROCHOWSKA

Nowe stanowiska mszaków w okolicach Warszawy — Localités nouvelles des Bryophytes aux environs de Varsovie

Wpłynęło 10. XI. 1958

W czasie ostatnich poszukiwań bryologicznych w okolicach Warszawy, na wiosnę i w jesieni 1958 r., znalazłam osiem gatunków mszaków, które nie były na tych terenach notowane. Gatunki te, zaliczane do dość rzadkich i znane z rozproszonych stanowisk w różnych częściach kraju, dla niżej środkowej Polski podawane są po raz pierwszy.

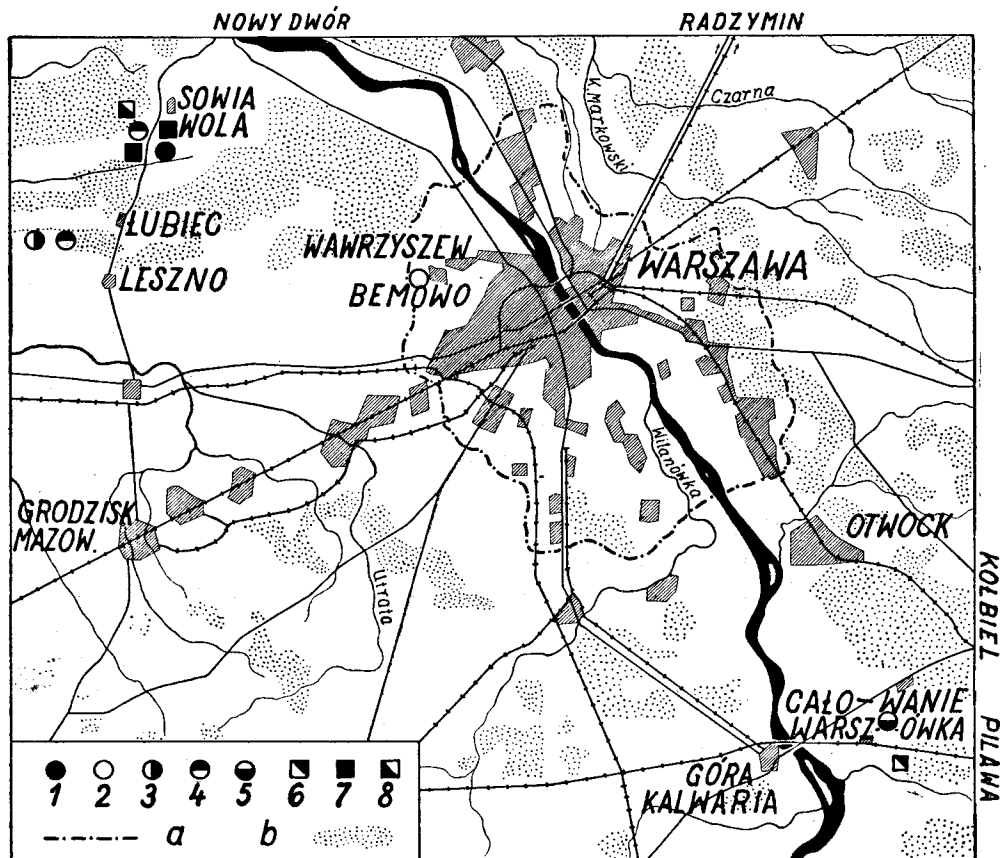
1. *Ephemerum serratum* (Schreb.) Hampe — występuje na dawnej, zarosniętej gliniance w Sowiej Woli, przy szosie Leszno—Nowy Dwór, po jej wschodniej stronie, w towarzystwie *Anthoceros punctatus*, *Fossombronia Dumortieri*, *Cephaloziella rubella*, *Scapania irrigua*, *Lophocolea bidentata*. Gatunek ten tworzy tu dość duże, luźne darnie, wśród których znajdują się liczne, intensywnie zielone, palczasto rozgałęzione, trwałe protonemy. Obficie występujące na gametofitach prawie kuliste sporogony ukryte są w głębi górnych liści.

W Polsce gatunek dość rzadki, znany z północnej części kraju: Pomorza i Mazur a także z Tatr, okolic Krakowa i Dolnego Śląska (Szafran 1957, Kuc 1956).

2. *Physocomitrium eurystomum* (Nees) Sendtner — znaleziony na rozmokłej, gliniastej ziemi, nad rowem z wodą, na jego pionowej ścianie powyżej zwierciadła wody i na poziomym brzegu rowu, za lotniskiem na Bemowie, a więc na granicy Wielkiej Warszawy, około 3 km na południowy zachód od Wawrzyszewa. Tworzył rozległe, luźne darnie na przestrzeni kilku metrów. Liczne sporogony najczęściej z odpadniętymi wieczkami, odsłaniały szerokie wejście do puszki, niezabezpieczone rąbkiem.

Gatunek rzadki, znany w Polsce z kilku stanowisk na Pomorzu i Dolnym Śląsku (Szafran 1957, Kuc 1956, 1958).

3. *Bryum ventricosum* Dicks. (*B. pseudotriquetrum* (Hedw.) Schägr.) var. *Duvalioides* Itz. (ozn. B. Szafran) — występuje w Puszczy Kampinoskiej na rozległych torfowiskach niskich, ciągnących się szerokim pasem na zachód



Ryc. 1. Rozmieszczenie nowych gatunków mszaków w okolicach Warszawy 1. *Ephemerum serratum* (Schreb.) Hampe, 2. *Physcomitrium eurystomum* (Nees) Sendtner, 3. *Bryum ventricosum* Dicks. var. *Duvalioides* Itz., 4. *Philonotis marchica* (Willd.) Brid., 5. *Helodium lanatum* (Stroem.) Broth., 6. *Riccardia latifrons* Lindb., 7. *Fossombronina Dumortieri* (Hueb. et Genth.) Lindb., 8. *Calypogeia Mülleriana* (Warnst.) Schiffn.

Fig. 1. Localités nouvelles des bryophytes aux environs de Varsovie

od Łubca, w kierunku Granicy i Lasocina, wzdłuż południowego ciągu wyd. Zbierany był w kilku miejscach na tym torfowisku w okolicach Zamczyska, gdzie rośnie w bujnych darniach, wysokości 8 cm i wyższych, w stanie płonnym, w zbiorowisku mszystym gatunków torfotwórczych: *Drepanocladus*

vernicosus, *Aulacomnium palustre* var. *serrulatum*, *Calliergon giganteum*, *C. stramineum*, *Calliergonella cuspidata*, *Camptothecium lutescens*, *Climacium dendroides*, *Abietinella abietina*, *Marchantia polymorpha*.

Ani ten gatunek, ani jego odmiana nie były dotychczas podawane z okolic Warszawy, ale prawdopodobnie znajdują się i na innych stanowiskach tego terenu. Na najbliższych dla Mazowsza obszarach *B. ventricosum* znane jest z Podlasia, z lasów Ceranowa (Mickiewicz 1959), ale w całym kraju jest dość częste na mokrych łąkach i torfowiskach, zarówno na niżu, jak i w górach.

Odmiana *Duvalioides* jest dość rzadka, ale być może nie tak rzadka jak na to wskazują dotychczasowe stanowiska, ale raczej nie jest rozróżniana od formy typowej; podawana była przez Warnstorfa i Koppego z Pomorza (Szafran 1957). Odmiana ta bardzo wyraźnie różni się od formy typowej, posiada silnie wydłużone, 8—10 cm łodygi, liście na nich luźno rozmieszczone, o długo i wąsko zbiegającej nasadzie, błony komórek w nasadzie liścia najczęściej nie zabarwione, a tylko nieliczne, w niektórych liściach czerwone.

4. *Philonotis marchica* (Willd.) Brid. — zebrany na dwu stanowiskach w Puszczy Kampinoskiej: 1. Sowie Wola w odległości 0,5 km na zachód od szosy Leszno—Nowy Dwór, na dawnej uprawie rolnej, na mokrym, piaszczystym gruncie, pokrytym cienką warstwą humusu. Tworzy tu dość zwarte, czyste, żółtozielone darnie, w sąsiedztwie których występuje *Fossombronia Dumortieri*, *Anthoceros punctatus*, *Pellia epiphylla*, *Solenostoma crenulata*. 2. Zagajnik olchowy na bagnie koło wsi Grabina, w odległości około 4 km na zachód od Łubca, gdzie *Philonotis marchica* rośnie w towarzystwie *Riccia fluitans*, *Marchantia polymorpha*.

W Polsce znane są rozproszone stanowiska tego gatunku z Pojezierza, ze Śląska (Kuc 1956, Szafran 1957), oraz z Lubelszczyzny (Jasnowski 1956), ale nie było dotychczas ogłoszone żadne stanowisko z Niziny Mazowieckiej, z terenów tych znany jest tylko bliski gatunek *Philonotis caespitosa*.

5. *Helodium lanatum* (Stroem.) Broth. — występuje na torfowisku Całowanie, położonym pomiędzy linią kolejową Góra Kalwaria—Pilawa, a szosą Góra Kalwaria—Kołbiel, przy przystanku kolejowym Warszówka, we wschodniej części torfowiska, gdzie jest ono porośnięte krzewami: *Betula pubescens*, *Viburnum opulus*, *Sorbus aucuparia*. Rośnie tu dość obficie, ze sporogonami, wśród darni *Aulacomnium palustre*, *Sphagnum palustre*.

Gatunek arktyczny, częściej spotykany w północnej części Polski, na Pomorzu i na Mazurach, rzadziej w zachodniej Polsce oraz na Śląsku i w Lubelszczyźnie (Kuc 1956, Jasnowski 1956), z okolic Warszawy ogłoszony po raz pierwszy.

6. *Ricardia latifrons* Lindb., — gatunek arktyczno-górski, zebrany na torfowisku Całowanie, położonym pomiędzy linią kolejową Góra Kalwaria—Pilawa, a szosą Góra Kalwaria—Kołbiel, w odległości około 3 km na połu-

dniowy wschód od przystanku kolejowego Warszówka. W tej części torfowisko ma charakter przejściowy, porośnięte jest sosną i brzozą. *Riccardia latifrons* rośnie w otoczeniu *Sphagnum magellanicum*, *Polytrichum commune*, *Mylia anomala*, *Scapania irrigua*, na wynurzonych z ziemi i gnijących korzeniach sosny.

W całej Polsce posiada rozproszone stanowiska: na Pomorzu i w Poznaniu (Koppe 1926, 1940, Szweykowski 1955), na Mazurach (Dietzow 1938), na Suwalszczyźnie (Wiśniewski i Rejment 1935), Śląsku (Rejment 1936, Rejment-Grochowska 1950), w Sudetach (Szweykowski 1953), Puszczy Sandomierskiej (Kulesza 1920), Tatrach (Szyszyłowicz 1885) oraz w zachodniej części Polski (Błoński 1890, Koppe 1940).

7. *Fossombronina Dumortieri* (Hueb. et Genth.) Lindb. — znaleziona na dwu stanowiskach w Sowiej Woli w Puszczy Kampinoskiej: 1. po wschodniej stronie szosy Leszno—Nowy Dwór, w odległości kilkunastu metrów od szosy, w zarośniętej gliniance; 2. po zachodniej stronie tej samej szosy, w odległości 0,5 km, na dawnej uprawie rolnej, na gruncie piaszczystym z cienką warstwą próchnicy na powierzchni. Na obu stanowiskach gatunek ten rośnie razem z *Pellia epiphylla*, *Anthoceros punctatus*, *Scapania irrigua*. Tworzy tu na znacznej powierzchni duże skupienia ze sporogonami.

Gatunek rozproszony w północnej i zachodniej części kraju: szczególnie liczne stanowiska są podawane z Pomorza i Mazur (Dietzow 1938, Koppe 1940, Szweykowski 1955). Z dotychczasowego rozmieszczenia tego gatunku w Polsce (Szweykowski 1958) wynika, że jest on rzadki w południowej i wschodniej części kraju, najdalej na wschód wysunięte u nas stanowisko znajduje się niedaleko Parczewa (Szweykowski 1955); na Nizinie Mazowieckiej należy on również do rzadkości.

8. *Calypogeia Müllerianna* (Warnst.) Schiffn. — Sowie Wola w Puszczy Kampinoskiej, po zachodniej stronie szosy Leszno—Nowy Dwór, w lesie sosnowo-dębowym, przy drodze, na podłożu piaszczystym pokrytym humusem.

Gatunek w ostatnim dziesięcioleciu wyróżniony przez Müllera i Koppego ze zbiorowego gatunku *C. Trichomanis*, znany u nas dotychczas z Zamajszczyzny (Szweykowski 1957), okolic Jaworzna w Krakowskim i Gór Stołowych w Sudetach (Szweykowski 1955). Na niżu, być może, nie jest tak rzadki, jak to wynika ze znanych obecnie stanowisk.

LITERATURA

1. Błoński F. 1890. Wyniki poszukiwań florystycznych skrytokwiatowych w obrębie 5 powiatów Królestwa Polskiego. Warszawa.
2. Chałubiński T. 1886. Enumeratio Muscorum frondosorum Tatrensiū. Pam. Fizjogr. 6.
3. Dietzow L. 1938. Die Moose Altpreußens und ihre Standorte. Jahresber. d. Preuss. Bot. Ver. 1938. Königsberg.
4. Jasnowski M. 1952. Flora mszaków rezerwatu „Czerwone Bagno“. Ochrona Przyr. 20.
5. Jasnowski M. 1956. Mchy torfowisk w dorzeczu Tyśmienicy na Lubelszczyźnie. Fragm. Flor. et Geobot. 2 (2).
6. Koppe F. 1926. Die Moosflora der Grenzmark Posen-Westpreussen. Abh. und Ber. der naturwiss. Abt. d. Grenzmark. Ges. 1.
7. Koppe F., Koppe K. 1940. Vierter Beitrag zur Moosflora der Grenzmark Posen-Westpreussen. Grenzmarkische Heimatb. 16 (3).
8. Krupa J. 1885. Zapiski bryologiczne z okolic Lwowa, Krakowa i Wschodnich Karpat. Spr. Kom. Fizjogr. AU 19.
9. Krupa J. 1888. Zapiski bryologiczne z Tatr i Przedtatrza. Spr. Kom. Fizjogr. AU 21.
10. Kuc M. 1956. Mchy Wyżyny Śląskiej. Acta Soc. Bot. Pol. 25.
11. Kuc M. 1958. Bryological records from the Polish Tatra Mountains. Rev. Bryol. et Lichenol. 27.
12. Kulesza W. 1920. Wyniki rewizji zielnika wątrobowców w zbiorach Komisji Fizjograficznej Akademii Umiejętności w Krakowie. Rozpr. hist.-filoz. PAU, 53/54.
13. Lisowski S. 1956. Mchy Bieszczadów Zachodnich. Pozn. Tow. Przyj. Nauk., Prace Kom. Biol. 27 (3).
14. Mickiewicz J. 1959. Mszaki Uroczyska Cerańów. Fragm. Flor. et Geobot. 5 (2).
15. Rejment I. 1936. Przyczynek do znajomości flory wątrobowców (*Hepaticae*) Pogórza Cieszyńskiego. Prace Biol. Śląskie PAU 1.
16. Rejment-Grochowska I. 1950. Czynniki ekologiczne i rozmieszczenie geograficzne wątrobowców (*Hepaticae*) Beskidu Śląskiego. Prace Biol. Śląskie PAU 2.
17. Szafran B. 1952. Mszaki Pienin. Ochrona Przyrody 20.
18. Szafran B. 1957. Mchy. T. I. PWN. Warszawa.
19. Szweykowski J. 1953. Mszaki Gór Stołowych. Cz. 1. Wątrobowce. Pozn. Tow. Przyj. Nauk., Prace Kom. Biol. 13.
20. Szweykowski J. 1955. Nowe stanowiska rzadkich wątrobowców krajowych. Spraw. Pozn. Tow. Przyj. Nauk za III i IV kwart. 1955 r.
21. Szweykowski J. 1957. Wątrobowce okolic Zwierzyńca nad Wieprzem (pow. Zamość, woj. lubelskie). Fragm. Flor. et Geobot. 3 (1).
22. Szweykowski J. 1958. Prodromus Hepaticarum. Pozn. Tow. Przyj. Nauk, Prace Kom. Biol. 19.
23. Szyszyłowicz I. 1885. O rozmieszczeniu wątrobowców w Tatrach. Spraw. Kom. Fizjogr. AU 19.
24. Wilczek R. 1931. Spis mchów Czarnohory. Rozpr. Wyd. Mat.-Przyr. PAU 69 (9).
25. Wiśniewski T., Rejment I. 1935. Das montane Element der Lebermoosflora des Seengebietes von Suwałki. Bull. Acad. Polon. Sc. Lettr., Sér B I.

RÉSUMÉ

Pendant les recherches bryologiques aux environs de Varsovie en 1958 j'ai trouvé 5 espèces de mousses et 3 espèces des hépatiques, qui n'étaient pas publiés jusqu'ici de la région de Mazowsze. Ce sont:

1. *Ephemerum serratum* (Schreb.) Hampe — à Sowia Wola dans la Forêt de Kampinos, abondamment fertile, avec les protonèmes.

2. *Physcomitrium eurystomum* (Nees) Sendtner — près de Varsovie à Bemowo, en grande quantité, avec beaucoup de sporogons.

3. *Bryum vetricosum* Dicks. var. *Duvalioides* Itz., — trouvé dans la basse tourbière près de Zamczysko.

4. *Philonotis marchica* (Willd.) Brid. — à Sowia Wola et aux environs de Grabina dans la Forêt de Kampinos.

5. *Helodium lanatum* (Stroem.) Broth. — dans la tourbière Całowanie, qui est couverte dans cette partie par *Betula pubescens* et *Pinus silvestris*. Cette espèce arctique est très rare sur les terrains bas de la Pologne centrale.

6. *Riccardia latifrons* Lindb. — au sud-est de Varsovie dans la tourbière Całowanie — recoltée sur les racines pourrissantes de *Pinus silvestris*.

7. *Fossombronia Dumortieri* (Hueb. et Genth.) Lindb. — à Sowia Wola dans la Forêt de Kampinos, très nombreuse, en larges touffes, avec beaucoup de sporogons.

8. *Calypogeia Mülleriana* (Warnst.) Schiffn. — à Sowia Wola dans la forêt mixte, sur la terre au bord de la route.